

KİTAP İNCELEMESİ

Durmuş ÖZDEMİR (2001), **Applied Statistics for Economics and Business** (İstanbul: Bilge University Press.).

2001 yılında yayımlandığından beri, bu kitap konusunda düşündüklerimi yazmaya niyetlenmiştim. Kitap uygulamalı istatistiğe bir başlangıç ders kitabı niteliğindedir. Ancak, önemli saydığım üç özelliği var. Birinci özelliği, bildiğim kadarıyla Türkiye’de yayımlanmış ilk İngilizce istatistik kitabıdır. Umarım, İngilizce eğitim veren üniversiteler ve/ya da ders izlenceleri, bu değerli kitaptan yararlanıyorlardır. Kitabı Türkçe eğitim veren üniversiteler ve/ya da ders izlencelerine de yardımcı kitap olarak salık veririm; çünkü, teknik bir kitap olması nedeniyle, sınırlı İngilizce bilgisi sahiplerine de yararlı olabilir ve büyük bir İngilizce becerisi istemez. Bu kitabı benim açımdan eşsiz ve heyecan verici yapan ikinci özelliği, Türkiye’den bazı anket ya da zaman-dizi verilerinin kullanıldığı örnekler ve araştırmalar içermesidir. Son olarak, İstatistik ders kitaplarında pek görülmediği üzere, Eşitsizlik indeksleri, Lorenz eğrisi ve Gini katsayısı gibi konuların bölüm başlıkları olarak seçilmiş olması da, bu kitabı benim açımdan ilginç yapmaktadır.

Kitap, İşletme ve İktisat okuyan üniversite birinci sınıf öğrencilerine yöneliktir. Okuyanın daha önceden İstatistik bilgisine sahip olmadığından yola çıkmaktadır. Her bölümün sonunda kavramlar, ele alınan örnekler, ilginç uygulamalar ve araştırmalar özlü bir biçimde açıklanmaktadır. Kitap 15 bölümden oluşmakta, ayrıca beş standart dağılım tablosu ile bir CD-Rom’dan oluşan ekler bölümü bulunmaktadır. CD-Rom, metin içinde ve her bölümün sonundaki örnekler, örnek olaylar ve problemlere ilişkin veri dosyalarını içeriyor. Yukarıda belirtildiği gibi, bu kitabı öteki kitaplardan ayıran niteliği, çoğu yerde Türkiye’den gerçek verileri örnek olarak kullanmış olmasıdır; kimi yerde İngiltere verileri ve OECD karşılaştırmalı-ülke verilerinden yararlanılmıştır. Bu veriler CD-Rom’da, kaynaklarıyla birlikte yer almakta. Veriler arasında, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)unca sağlanan Türkiye Gayrı Safi Yurtiçi Hasıla ve artış hızları; TÜİK anketlerinden alınan hanehalkı geliri ve gıda harcamaları verileri; Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB)’ndan alınmış Türkiye makroekonomik verileri ve daha başka veriler bulunmaktadır. Kullanılması en çok önerilen program EXCEL’dir; regresyon analizlerine ilişkin bölümler içinse, “E-Views” paket programı önerilmektedir.

Giriş bölümünde istatistiğin doğası, önemi ve ne işe yaradığı açıklanmaktadır. Birinci Bölümde veriler ele alınıyor; Türkiye ekonomisi ve toplumu konusunda çeşitli veriler toplayan ve üreten kamu ve sivil toplum kurumlarının bir listesi ve web adresleri veriliyor. Bu bölüm ayrıca değişik veri türlerini, anket uygulamalarını, anket tasarımını ve TÜİK'den alınma bir anket soru formu örneğini betimliyor. Türkiye'deki veri kaynaklarına ilişkin bu bilgi, yeni başlayan öğrenciler için çok yararlıdır.

İkinci Bölüm, grafikler, sıklık tabloları (frequency distribution) ve histogramlar biçimindeki sunuş yöntemlerini açıklamakta ve sergilemektedir. Bu alıştırmalardan bazıları Türkiye'de kişi başına Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH) artış hızlarıyla ilgilidir. Üçüncü ve Dördüncü bölüm Türkiye'nin gıda harcamaları ve gelir dağılımlarından yola çıkarak yerleşim (location) ve dağılım (dispersion) ölçümlerini ele almakta ve sergilemektedir.

Beşinci Bölüm endeks sayılarını (Laspeyres ve Paasche endekslerini), fiyat ve miktar endekslerini ve temel alınan yılın değiştirilmesini irdelemektedir. Örnekleme Türkiye İstatistik Kurumu'nun aylık bültenlerinden alınan Tüketici Fiyat Endeksi (TÜFE) ve Üretici Fiyat Endeksi (ÜFE) verileri kullanılmaktadır. Altıncı bölümde eşitsizlik endeksleri, Lorenz eğrisi ve Gini katsayısı ele alınmaktadır. Bu konular, Türkiye İstatistik Kurumu'nun 1987 ve 1994 yılları hanehalkı anket araştırmalarından elde edilen gelir verileriyle örneklenmektedir.

Yedinci ve sekizinci bölümler, olasılık kuramının, olaylar, beklenen değerler, Merkezi Limit Teoremi, Bayes Teoremi'nin ve Binomiyal, Poisson ve daha başkaları gibi olasılık dağılımlarının temel kavramlarını ve tanımlamalarını açıklamaktadır. Dokuzuncu bölüm, çok büyük ve çok küçük örneklerle öngörü ve güvenilirlik aralıklarını açıklamaktadır. Onuncu bölüm, varsayım sınamalarına, anlamlılık düzeyinin seçimi, örnek ortalamalarının ve örnek oranlamalarının eşitliğini sınama konularına ayrılmıştır. Onbirinci bölüm, varyansın tek yönlü ve iki yönlü çözümlemesiyle birlikte Chi-kare dağılımı ve F-dağılımı konularını irdelemektedir. Yedinciden onbirinciye değink bölümlerde gerçek verilerin kullanıldığı örneklerin sayısı azdır.

Onikinci bölüm, okuyucuya bağlantım (korelasyon) kavramını ve Spearman'ın aşama bağlantım katsayısı gibi ilişkili kavramları tanıtıyor. Konu, Türkiye'den enflasyon ve işsizlik verileriyle örneklenmenin yanında; OECD karşılaştırmalı ülke verileriyle de -Gayrisafi Yurtiçi Hasıla (GSYİH), Çocuk Ölümleri Oranı, Toplam Doğurganlık Oranı ve sağlık harcamaları üzerinden- örneklenmektedir. Onüçüncü ve Ondördüncü Bölümlerde basit ve çoklu regresyon çözümlemesi ele alınıyor; konuyu örnekleme üzere Türkiye İstatistik Kurumu ve Türkiye

Cumhuriyeti Merkez Bankası'nın çeşitli verilerinden yararlanılıyor: Türkiye'de Gayrisafi Yurtiçi Hasıla ve dışalım; Gayrisafi Yurtiçi Hasıla ve yatırım, gelen turist sayısı ve gerçek kur. Bunların dışında, OECD ülkelerinde Çocuk Ölüm Oranları ve sağlık harcamaları verilerinden yararlanılıyor. Onbeşinci bölüm, zaman serileri çözümlemesine başlangıç niteliğinde olup, kişisel harcamalara ve para basımına ilişkin üçer aylık veriler üzerinden sergileniyor.

Kitabın yazarı Durmuş Özdemir, istatistik biliminin kavramlarını açık ve kapsamlı biçimde ortaya koyuşu yanında çoğunluğu Türkiye ekonomisinden verilerin kullanıldığı ilginç uygulamaları nedeniyle kutlanmalıdır. Kavramlar ve uygulamanın böylesi harmanlanması, kitabı İstatistik konusunu yeni öğrenmeye başlayanlara yararlı ve çekici nitelikte bir kitap yapıyor.

Aşağıda İstatistik Derneği ve Türkiye Ekonomi Kurumu (TEK) gibi Sivil Toplum Örgütlerine bir Çağrı ve Öneriler bulacaksınız:

1. Kitabın yazarı ve yayımcısı bu kitabı Türkçe'ye çevirterek yayımlamayı düşünmelidir. Çevirinin yayımlanması, Türkiye'deki Türkçe eğitim veren üniversitelerin İktisat ve İşletme bölümlerinde okuyan öğrencilere yönelik çok sayıdaki istatistik kitabına değerli bir katkı olacaktır. Türkçe basılmış İstatistik ders kitaplarını bugün itibariyle taramış değilim; fakat, var olan kitaplarda alıştırmaya, problem ve örneklerin yetersiz olduğu – özellikle de Türkiye'ye ilişkin verilerin kullanıldığı alıştırmaya, problem ve örneklerin sayısının- yetersiz olduğu izlenimini taşıyorum.
2. Bu kitapta Türkiye'ye ilişkin veriler içeren çok sayıda örnek ve alıştırmaya olsa da, sayıları artırılabilir. Bu da kitaptan sağlanan yararları artıracaktır.
3. Bildiğime göre, Türkçe yayımlanmış Ekonometri ders kitaplarının hiçbiri yeterli sayıda örnek ve alıştırmaya içermemektedir. Türkçe Ekonometri ders kitabı yazarlarına şöyle bir çağrıda bulunmak istiyorum: Bu kitaplar Türkiye'ye ilişkin verilerden yararlanan örnek ve alıştırmalar içermelidir. Geçmişten farklı olarak, günümüzde, ünlü uluslararası dergilerde Türk toplumu ve ekonomisinin her yönü üstüne, Türkiye verilerinden yararlanarak yayımlanmış pek çok makale vardır. Çoğu Türk yazarlarca yazılmış bu makalelerde çeşitli basit veya ileri düzeyde istatistik ve/ya da ekonometrik yöntemlerden yararlanılmaktadır. Bu makaleler, çeşitli İstatistik ve Ekonometrik yöntemlerin Türkiye'ye ilişkin veriler kullanılmış örnekleri olarak Türkçe İstatistik ve Ekonometri ders kitaplarında, mutlaka kullanılmalıdır.

Ekonomi ve Ekonometri yazınından makalelerin kullanıldığı İngilizce Ekonometri ders kitapları arasında en iyilerinden biri Gujarati'nin (2003) kitabıdır. Bu yönüyle örnek alınabilir. Söz konusu kitap 1999 yılında Türkçe'ye de çevrilmiş bulunuyor. Bu çeviri kimi Türk üniversitelerinde çok beğenilerek kullanılmaktaysa da, yeterince yaygınlaşmamıştır.

4. Geçmişte, çeşitli kitaplara ilişkin düşüncelerimi sık sık açıkladım; Türkiye'de Devlet'in ve sivil toplum örgütlerinin, çok gereksinim duyulan veri üretme sorumlulukları yanında İstatistik, Ekonometri ve Ekonomi alanlarında Türkçe terimler türetme sorumluluklarına değindim (Tansel, 1987, 1989). Aradan geçen sürede devlet ve sivil toplumdan yetkililer bu konulara eğildiler. Örneğin, uygun Türkçe terimler türetme konusuyla bazı araştırmacılar ve kurumlar ilgilenmekte. Bugün, ders kitabı yazımında bir denetleyici düzenek oluşturma; ya da, bu alanlarda ders kitabı yazacaklara bir kılavuz hazırlama konusunda, İstatistikçiler Derneği ve Türkiye Ekonomi Kurumu'na çağrıda bulunuyorum. Bu alanlarda var olan Türkçe ders kitaplarının çoğu, yalnız yeterli sayıda örnek ve alıştırma yoksun olmakla kalmıyor; içerdikleri örnek ve alışırmalar ender olarak Türkiye'yi ilgilendiriyor, ya da Türk verileri kullanıyor. Bu nedenle Türk üniversitelerinde kullanılmak üzere yazılan ve yayımlanan Türkçe ders kitaplarının niteliğini güvence altına almak İstatistikçiler Derneği ve Türkiye Ekonomi Kurumu'nun öncelikli görevleri arasında bulunmalıdır.
5. İstatistikçiler Derneği ile Türkiye Ekonomi Kurumu'nun üzerine eğilmesi gereken alanlardan biri, lise öğretim izlencesine hiç olmazsa bir temel İstatistik ya da İktisat dersinin konmasını sağlamaktır. Bu ders basit İstatistik ve İktisat kavramlarını – örneğin ortalama (mean), medyan, standart sapma, Gini katsayısı, enflasyon, işsizlik, ödemeler dengesi vb. kavramları – açıklamalı; anket ve seçim sonuçlarını yorumlamayı öğretmeli ve Tüketici Fiyat Endeksi (TÜFE) ile Üretici Fiyat Endeksi (ÜFE) gibi kavramları örnekleriyle anlatmalıdır. Lise öğretim izlencesinde yer alacak böyle bir ders, lise mezunlarının Türkiye'de artık günlük yaşamın bir parçası durumuna gelmiş kavramlar ve sayıları anlamalarını ve yorumlamalarını sağlayacaktır. Bu tür terimler artık gazete haberlerinde ve köşe yazılarında kullanılan dile yerleşmiş bulunmaktadır. İstatistikçiler Derneği ve Türkiye Ekonomi Kurumu bu konunun Milli Eğitim Bakanlığı'yla görüşülmesine öncelik vermelidir. İyi bilindiği gibi, lise

mezunlarımızın pek küçük bir yüzdesi bu konuların okutulduğu dersler bulunan bir üniversiteye gitmektedir. Üniversiteye girmek için katılan giriş sınavlarına yapılan 2 milyon dolayında başvurudan yaklaşık yüzde yetmiş beşi ve toplam lise mezunlarının ise çok daha büyük bir yüzdesi, böyle temel İstatistik ve İktisat kavramlarının öğretildiği bir üniversite öğreniminden yoksun kalmaktadırlar. Bugün Türkiye'nin toplam nüfusunun nerdeyse yüzde kırk beşine yaklaşan (25 yaş altı) genç nüfusun yararı açısından, bu temel kavramların lise düzeyinde öğretilmesi gereklidir. Bu nedenle, bu konuları kapsayan bir ders lise öğretim izlencesinin ayrılmaz bir parçası olmalıdır.

Kaynakça

- GUJARATI, Damador N. (2003), *Basic Econometrics*, (Boston: McGraw Hill, 4. Basım).
- GUJARATI, Damador N. (1999), *Temel Ekonometri ŞENESEN, Ümit / ŞENESEN, Gülay Günlük* (çev.) (İstanbul: Literatür Yayınları).
- TANSEL, Aysıt (1989), Kitap tanıtımı, "Türkiye Gayrisafi Yurtiçi Hasılasının İller İtibariyle Dağılımı 1979-1986," (Gross Provincial Product of Turkey 1979-1986), *ODTÜ Gelişme Dergisi*, 16(3-4): 179-189.
- TANSEL, Aysıt (1987), Kitap Tanıtımı, "Milli Gelirin Üç Aylık Dönemler İtibariyle Tahmini, Dolarla İfadesi ve Gelir Yoluyla Hesaplanması" (Quarterly GNP and Estimating via Incomes Approach), *ODTÜ Gelişme Dergisi*, 14(2): 201-204.

Prof. Dr. Aysıt Tansel, ODTÜ İktisat Bölümü Öğretim Üyesi.